

พลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของการประกอบอาชีพสามล้อถีบในจังหวัดพิษณุโลก

Adaptation and dynamics of the persistence of the tricycle occupation

in Phitsanulok province

Received: 06/12/2565

Revised: 28/12/2565

Accepted: 29/12/2565

กมลกรกช ยศต้อยⁱ¹

Kamonkorakod Yodtui¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบและเพื่อศึกษาเงื่อนไขบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพสามล้อถีบ ใช้การศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ จำนวน 5 คน ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบการสัมภาษณ์มีโครงสร้าง และเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการปรับตัวและคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ ทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านที่หนึ่งด้านร่างกาย เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพร่างกายทั้งภายนอกและภายในที่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ ด้านที่สองทางด้านมนโทัศน์ เกี่ยวข้องกับมุมมองทัศนคติของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ ด้านที่สามบทบาทหน้าที่ เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายสำหรับผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ และด้านที่สี่การพึ่งพาระหว่างกัน เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและความผูกพันพึ่งพาอาศัยกัน

และพบว่าเงื่อนไขทางสังคมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพสามล้อถีบ 7 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขด้านเทคโนโลยี เป็นปัจจัยที่เข้ามามีบทบาทแทรกแซงอาชีพสามล้อถีบ จากการมีรถยนต์ แท็กซี่ ซึ่งอาจทำให้อาชีพสามล้อถีบเลือนลางจางหายไป เงื่อนไขด้านคมนาคม เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ ข้อจำกัดของยานพาหนะที่ไม่สามารถใช้บนถนนได้หรือความล่าช้าของยานพาหนะ เงื่อนไขด้านสถานการณ์เชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบทำให้ผู้โดยสารลดน้อยลงทั้งลูกค้าประจำและลูกค้าจร เงื่อนไขด้านวิถีชีวิต/สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบยังคงมีรูปแบบชีวิตที่คล้ายสมัยเดิม ความเชื่อ ความผูกพัน และความรักที่มีให้กับอาชีพสามล้อถีบ ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบจึงไม่มีความทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบัน เงื่อนไขด้านเศรษฐกิจ/รายได้ ภาวะทางเศรษฐกิจในสังคมส่งผลกระทบต่อความไม่แน่นอนของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ เงื่อนไขด้านครอบครัว วัฒนธรรมของคนในครอบครัวอาจทำให้เกิดการกดดันหรือคาดหวังให้กับลูกหลานในรุ่นต่อไปในการขึ้นมาประกอบอาชีพสามล้อถีบ เงื่อนไขด้านนโยบายทางการเมืองภาครัฐ/จังหวัด การดูแลของรัฐหรือจังหวัดยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงสำหรับการดูแลช่วยเหลือกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ รวมไปถึงนโยบายหรือสวัสดิการที่ยังไม่ได้รับอย่างทั่วถึงจึงอาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่ยุติธรรม

คำสำคัญ : พลวัตการปรับตัว, การคงอยู่, ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ

¹นักศึกษาลัทธิสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹Students of the Social Work Program Faculty of Social Sciences and Local Development

Phibunsongkhram Rajabhat University

Abstract

The purpose of this research was to study the adaptive and persistent dynamics of tricycle occupation and to study the social context conditions affecting tricycle occupation using qualitative research. The key informants were 5 tricycle professionals. Data were collected by employing structured interviews (in-depth interviews) and non-participant observation and content analysis.

The study found that patterns of adaptation and persistence of tricycle professionals were in 4 aspects, namely firstly, it was the physical aspect which was related to both external and internal physical health that changes according to the age of the tricycle professional group. Secondly, it was the conceptual aspect which is related to the perspective of the tricycle professional group. Thirdly, they were roles and responsibilities which are related to a wide variety of their roles. And forth, it was the interdependence aspect which is related to the environment and interdependence. And it was also found that there were 7 social conditions affecting tricycle occupations. Firstly, it was technology which plays an intervening role in the tricycle occupation starting from having cars and taxis which may cause the tricycle career to fade away. Then it was a transportation condition which is a factor that affects the journey of a tricycle professionals regarding restrictions on vehicles that cannot be used on the roads or vehicle delays. Next, it is the condition of the COVID-19 virus situation which is a factor that affects the reduction of passengers, both regular and walk-in customers. Furthermore, it was lifestyle/environmental condition: their ways of life of tricycle professionals were hardly change overtime, their beliefs, attachments and love for their profession are still the same as the old days. In addition, it was economic/income condition. The economic condition in society affects the uncertainty of their professionals. Next, the family condition: the culture of the family may put pressure or expectation on the next generation to take up the tricycle career. Finally, it was the political policy condition in the government sector/province. The government sector or provincial supervision are not yet comprehensive for the care and support of tricycle professionals thoroughly which may result in the inequality and injustice for them.

Keywords: Adaptability, Persistence, Tricycle occupation

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการเรื่องของยานพาหนะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่หลากหลาย เริ่มตั้งแต่การใช้เกวียน(เกวียนเป็นพาหนะชนิดล้อเกวียนที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในโลก) รถม้า รถลาก รถจักรยาน รถสามล้อ จึงทำให้เริ่มมีผู้ประกอบการอาชีพรับจ้างรับ-ส่งผู้โดยสารจากยานพาหนะที่เป็นรถม้า รถลาก รถสามล้อ แต่รถเหล่านั้นใช้แรงคนและแรงสัตว์ลาก จึงทำให้ดูไม่ทันสมัยและใช้เวลาเดินทางในแต่ละครั้งนานพอสมควรกว่าจะถึงจุดหมาย ในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 ประมาณพ.ศ. 2444 รถยนต์เริ่มเข้ามาในเมืองไทย โดยการใช้เทคโนโลยีประดิษฐ์สร้างสรรค์เครื่องยนต์ที่เป็นกลไกในการเคลื่อนไหวของรถ เช่น รถจักรยานยนต์ รถราง รถยนต์ รถไฟ เป็นต้น สำหรับรถยนต์มีแรงมากวิ่งไปได้ไกล โดยไม่ต้องหยุดพักเหนื่อยเหมือนคนลากหรือการใช้สัตว์ลาก ประเทศไทยจึงได้มีการพัฒนาของยานพาหนะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเข้ามาแทรกแซงทางเทคโนโลยีของยานพาหนะนี้เอง จึงทำให้ยานพาหนะในอดีตที่ไม่ใช่เครื่องยนต์ถูกลดบทบาทลงอย่างเห็นได้ชัด (เทพชู ทับทอง,2545)

จากการเกิดวิกฤติเศรษฐกิจและการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาที่เกิดขึ้นในประเทศดังกล่าวทำให้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับประชากรทุกกลุ่มอาชีพที่ได้รับผลกระทบโดยเฉพาะกลุ่มอาชีพบริการทางด้านการขนส่งได้แก่ อาชีพอาชีพขับวินมอเตอร์ไซด์ อาชีพสามล้อ อาชีพขับรถประจำทาง อาชีพขับรถแท็กซี่ และอาชีพอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบในการประกอบอาชีพในเรื่องการประกอบอาชีพและรายได้ จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ก่อปรกับอาชีพสามล้อถีบในปัจจุบันพบ ปัญหาของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบคือ มีระดับการศึกษาที่ไม่สูง ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาประเทศ และถูกปัจจัยภายนอกที่แทรกแซงด้านเทคโนโลยีและเงื่อนไขทางสังคม อาชีพสามล้อถีบจึงไม่เป็นที่ต้องการของผู้โดยสารเพราะยานพาหนะไม่มีความทันสมัย จำนวนผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีน้อยลง เนื่องจากมีรถเครื่อง เช่น รถตุ๊กตุ๊ก รถจักรยานยนต์ เป็นต้น ปัญหาของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบอีกเงื่อนไขหนึ่ง คือเรื่อง ค่าตอบแทนของผู้ประกอบอาชีพรถสามล้อถีบไม่ครบตามจำนวน เนื่องจากมีการเหมารอบของนายทุนกรุ๊ปทัวร์ของโรงแรม ซึ่งตัวผู้ประกอบอาชีพถีบสามล้อไม่มีอำนาจในการต่อรองกับนายทุนกรุ๊ปทัวร์และโรงแรม ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบจึงเบื่อหน่ายและท้อแท้ชีวิตทำให้จำนวนผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีน้อยลงและค่อยๆ เลือนหายไป (วสิน ปัญญาวุฒตระกุล และ อภิสิทธิ์ ปานอิน, 2558)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องพลวัตการปรับตัวของการประกอบอาชีพสามล้อถีบในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก และศึกษาเงื่อนไขบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพสามล้อถีบ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลให้กับหน่วยงานภาครัฐได้นำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาผู้ประกอบอาชีพสามล้อต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพสามล้อถีบ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) และได้มีทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสู่การศึกษาภาคสนามในการหาคำตอบให้กับวัตถุประสงค์การวิจัย

1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างปั่นสามล้อ รับ-ส่งผู้โดยสารทั่วไป ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นเจ้าของรถสามล้อถีบเอง จำนวน 5 คน

2) วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่แรก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Data) และขั้นตอนที่สอง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary Data) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิด และวิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดของเครื่องมือการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการค้นคว้าหนังสือ รายงานการวิจัย ตำราบทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และวารสารทางวิชาการต่างๆ ทั้งเอกสารภาษาไทย และเอกสารต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีการปรับตัวของรอย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบปฐมภูมิ คือ การเก็บข้อมูลโดยตรงจากภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ออกไปทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้น เครื่องมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และใช้เทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

2.1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาพลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ และเพื่อศึกษาเงื่อนไขบริบททางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพสามล้อถีบ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก อันเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามชัดเจน และมีลักษณะปลายเปิดสำหรับประเด็นที่อาจเกิดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติม

2.2) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตจากสายตาคนนอก โดยนักวิจัยเป็นคนสำคัญในการเฝ้าดู ปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เราสนใจ ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงและการคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ โดยมีหลักการสังเกตพิเศษ 3 ประเด็น คือ การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น, สถานที่, และบริบทแวดล้อมภายในกลุ่มเป้าหมาย ในระหว่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะกระทำการสังเกตการณ์ร่วมด้วย เพื่อดูถึงลักษณะท่าที ทศนคติ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับประเด็นวิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบที่เปลี่ยนแปลงไป

3) วิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมส่วนใหญ่ที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดเวลาหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ ภายหลังจากการเก็บข้อมูลจะมีการถอดเทป และสรุปข้อมูลจากการจัดบันทึกภาคสนามจากข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการปรับตัวและคงอยู่ของการประกอบอาชีพสามล้อถีบในจังหวัดพิษณุโลก” ผู้วิจัยได้สามารถผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1.ผลการศึกษาการปรับตัวและคงอยู่ของการประกอบอาชีพสามล้อถีบในจังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษา ดังนี้

1.1 การปรับตัวด้านร่างกาย

การปรับตัวด้านร่างกายของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุ มีการเสื่อมโทรมของอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกายทั้งภายนอกและภายใน เช่น การเสื่อมของกระดูก ด้านการได้ยิน ด้านการมองเห็น การมีโรคประจำตัว เป็นต้น ส่งผลกระทบให้เกิดอุปสรรคปัญหาต่อการทำงานเป็นอย่างมาก ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบบางคนยอมรับในความเสื่อมโทรมด้านร่างกายของตนเอง ไม่ได้ไปพบแพทย์เพื่อทำการรักษา เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อค่ารักษาพยาบาล ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบปรับตัวด้านร่างกายโดยการเลือกเข้าใช้บริการโรงพยาบาลรัฐมากกว่าโรงพยาบาลเอกชนสำหรับการรักษาพยาบาลหรือเลือกซื้อยารับประทานเองตามอาการ

1.2 การปรับตัวด้านมโนทัศน์

กลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีมุมมองทัศนคติเกี่ยวข้องกับความรู้สึกภายในตัวของบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับอาชีพ ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีความรักและความผูกพันต่ออาชีพของตนเอง มีความยึดมั่นในการประกอบอาชีพสามล้อถีบต่อไปแม้จะมีอายุมากขึ้นหรือมีสุขภาพที่เสื่อมโทรมผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบก็ไม่ได้มีความคิดที่จะล้มเลิกการประกอบอาชีพนี้ ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีการปรับตัวด้านมโนทัศน์ โดยการเสริมพลังอำนาจทางใจของตนเองในการประกอบอาชีพสามล้อถีบ การมองเห็นคุณค่าของอาชีพสามล้อถีบ

1.3 การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่

กลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ มีความยึดมั่นประกอบอาชีพสามล้อถีบเป็นอาชีพหลัก และมีการประกอบอาชีพเสริมรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างส่งผัก-ผลไม้ในตลาด รับจ้างลงของตามรถขนส่งสินค้า เก็บขยะตามสถานีรถไฟชาย เป็นต้น จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่า การรับจ้างทำอาชีพเสริมของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีรายได้มากกว่าการประกอบอาชีพหลัก ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบปรับตัวและเรียนรู้ด้านบทบาทหน้าที่ คือการประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

1.4 การปรับตัวด้านการพึ่งพาหะหว่างกัน

กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบและลูกค้าประจำ มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เรื่องอาหารมักมีลูกค้าประจำซื้ออาหารมาฝากให้กับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ เนื่องจากมีความสนิทสนมและมีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน หรือมีลูกค้าประจำให้ค่าโดยสารในจำนวนที่เยอะกว่าปกติเวลาไปรับ-ส่งที่ตลาด เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบทำงานบริการให้กับลูกค้าประจำมาเป็นระยะเวลาช้านาน กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบและลูกค้าประจำจึงมีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ

2. ผลการศึกษา เเงอนไขทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ ผลการศึกษา ดังนี้

2.1 ด้านเทคโนโลยี

เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับการพัฒนาประเทศให้ก้าวกระโดดเป็นอย่างมาก มีการพัฒนาและสร้างสิ่งประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคม และเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมการผลิตยานพาหนะมีการเข้ามาแทรกแซงอาชีพสามล้อถีบเป็นอย่างมาก เนื่องจากเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ การผลิตรถจักรยานยนต์ รถไฟฟ้า รถโดยสารประจำทางต่างๆ เป็นต้น อาชีพสามล้อถีบจึงไม่มีผู้โดยสารเลือกใช้บริการ ด้านเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ เช่น ด้านยานพาหนะ ซึ่งอาจทำให้ผู้โดยสารเลือกยานพาหนะที่มีความทันสมัย สะดวกสบาย รวดเร็ว อาชีพสามล้อถีบอาจเลื่อนกลางและจางหายไปได้ในอนาคต

2.2 ด้านคมนาคม

การบริการรับ-ส่งผู้โดยสารของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบต้องใช้ถนนร่วมกับผู้ที่ขับขี่ยานพาหนะประเภทอื่นๆ เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถโดยสารประจำทาง เป็นต้น การสัญจรของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบจึงค่อนข้างล่าช้า กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบจึงปั่นสามล้อในระยะที่ไม่ไกลมาก เลือกปั่นในบริเวณที่มีลูกค้าประจำและลักษณะทางเรียบ อาชีพสามล้อถีบใช้ระยะเวลาในการเดินทางรับ-ส่งผู้โดยสารนานกว่ารถรับจ้างทั่วไป เนื่องจากต้องใช้แรงของคนปั่นสามล้อถีบจึงช้ากว่ารถติดเครื่องทั่วไป ด้านคมนาคมส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบในเรื่องของความปลอดภัย ลักษณะของถนนที่มีความแตกต่าง เช่น สะพานสูง ผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบต้องใช้แรงในการปั่นเยอะมาก ซึ่งผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบส่วนมากมีอายุที่เยอะ การออกแรงปั่นข้ามสะพานสูงเพื่อรับ-ส่งผู้โดยสารจึงเป็นไปค่อนข้างยาก

2.3 ด้านสถานการณ์เชื้อไวรัสโควิด-19

สถานการณ์เชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบทางด้านลบมากกว่าด้านบวก เนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การเชื้อไวรัสโควิด-19 เริ่มต้นปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน ผลกระทบที่ได้รับคือลูกค้าประจำลดลงลูกค้าประจำหันไปใช้รถส่วนตัวมากขึ้นเพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จากการใช้รถรับจ้างสาธารณะ นักท่องเที่ยวหรือทัวร์ลดน้อยลงเนื่องจากในช่วงสถานการณ์โควิด-19 มีการปิดประเทศไทย จึงทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวหรือทัวร์ต่างชาติเข้ามาที่จังหวัดพิษณุโลก

2.4 ด้านวิถีชีวิต/สภาพแวดล้อม

วิถีชีวิตของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพมีความเรียบง่าย มีวิถีชีวิตที่ยังคงความเป็นอาชีพสามล้อถีบในสมัยก่อน หรือการใช้ชีวิตในรูปแบบเดิมมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การตื่นตั้งแต่เช้าตรู่เพื่อออกมารับ-ส่งลูกค้าประจำไปตลาดเช้า และในปัจจุบันผู้ประกอบการอาชีพสามล้อบางคนยังทำอยู่ สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบที่ยังคงอยู่

2.5 ด้านเศรษฐกิจ/รายได้

กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบมีรายได้ลดลงจากการปั่นสามล้อถีบที่ประกอบเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากมีปัจจัยหลายด้านเข้ามาแทรกแซงทำให้อาชีพสามล้อถีบไม่มีคนนิยมเหมือนสมัยก่อน ทั้งการผลิตยานพาหนะที่ติดเครื่องเพิ่มมากขึ้น (รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถไฟฟ้า) ยานพาหนะบางชนิดมีความสะดวกสบายและรวดเร็ว ประหยัดเวลาการเดินทางมากกว่ารถสามล้อถีบ จึงทำให้คนมีทางเลือกเพิ่มมากขึ้นจากการใช้บริการรถรับจ้างสาธารณะ จึงทำให้ผู้โดยสารเลือกใช้บริการรถสามล้อถีบน้อยลง รายได้ของผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบจึงลดน้อยลงตามไปด้วย กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบจึงมีอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น เช่น การประกอบอาชีพรับจ้างส่งผัก-ผลไม้ในตลาด การรับจ้างลงของตามร้านค้า เก็บขยะขาย เป็นต้น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน ภาวะเงินเฟ้อ-เงินฝืดภายในประเทศ อาจเป็นสาเหตุที่ส่งผลกระทบทำให้ผู้ประกอบการอาชีพมีความเสี่ยงเรื่องของรายได้ที่ไม่แน่นอนเช่นกัน

2.6 ด้านครอบครัว

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบพบว่า พื้นฐานสถาบันครอบครัวของผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบมีความหลากหลาย ผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบบางคนรับช่วงต่อจากคนภายในครอบครัวของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมภายในครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพสามล้อถีบ ที่สืบเนื่องต่อกันมา อีกทั้งครอบครัวของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบยังสะท้อนให้เห็นถึงการให้กำลังใจซึ่งกันและกันของคนภายในครอบครัว และการสนับสนุนให้ประกอบอาชีพสามล้อถีบต่อไป วัฒนธรรมของคนในครอบครัวดังกล่าวอาจทำให้เกิดผลกระทบเป็นการกดดันหรือคาดหวังให้กับลูกหลานในรุ่นต่อไปในการขึ้นมาประกอบอาชีพสามล้อถีบ

2.7 ด้านนโยบายทางการเมืองภาครัฐ/จังหวัด

นโยบายของภาครัฐหรือนโยบายของจังหวัด นโยบายมีทั้งด้านที่สามารถช่วยเหลือและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่นโยบายบางด้านยังไม่สามารถช่วยเหลือหรือพัฒนาผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบได้อย่างครอบคลุม จึงส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ ทั้งเรื่องของรายได้ คุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ สวัสดิการด้านการทำงาน เป็นต้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบนโยบายการทำงานและการมีอาชีพ ควรมีการออกแบบนโยบายเพื่อมุ่งส่งเสริมการช่วยเหลือให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายมีงานทำ มีอาชีพ มีรายได้ และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ที่สำคัญคือการออกแบบนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพที่ได้รับผลกระทบอย่างแท้จริง และออกแบบนโยบายเพื่อมุ่งส่งเสริมให้กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบได้รับโอกาสและ

การมีหลักประกันดูแลคุณภาพชีวิตที่ดีทางสังคม เนื่องจากผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบก็เป็นประชากรที่ควรได้รับการดูแลและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย “พลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของการประกอบอาชีพสามล้อถีบในจังหวัดพิษณุโลก” ครั้งนี้ จึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ได้จากการประมวลข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎี เอกสารงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ผนวกเข้ากับบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ได้แก่ เพื่อศึกษาพลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ และเพื่อศึกษาเงื่อนไขบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพสามล้อถีบ สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

จากการศึกษารูปแบบการปรับตัวของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ โดยพบรูปแบบการปรับตัวของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อมีปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคม จากการศึกษาพบว่ามีรูปแบบการปรับตัว ได้แก่ 1.การปรับตัวด้านร่างกาย เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพร่างกายทั้งภายนอกและภายในที่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ 2.การปรับตัวด้านมโนทัศน์ เกี่ยวข้องกับมุมมองทัศนคติของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ 3.การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายสำหรับผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ และ 4.การปรับตัวด้านการพึ่งพาระหว่างกัน เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและความผูกพันพึ่งพาอาศัยกัน

จากการศึกษาเงื่อนไขทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ จากการศึกษา ได้แก่ 1.ด้านเทคโนโลยี เป็นปัจจัยที่เข้ามามีบทบาทแทรกแซงอาชีพสามล้อถีบ จากการผลิตยนต์ แท็กซี่ ซึ่งอาจทำให้อาชีพสามล้อถีบเลือนลางจางหายไป 2. ด้านคมนาคมเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ ข้อจำกัดของยานพาหนะที่ไม่สามารถใช้นถนนได้หรือความล่าช้าของยานพาหนะ 3.ด้านสถานการณ์เชื้อไวรัสโควิด-19 เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผู้โดยสารลดน้อยลงทั้งลูกค้าประจำและลูกค้าชาจร 4. ด้านวิถีชีวิต/สภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบยังคงมีรูปแบบชีวิตที่คล้ายสมัยเดิม ความเชื่อ ความผูกพัน และความรักที่มีให้กับอาชีพสามล้อถีบ ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบจึงไม่มีความทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบัน 5. ด้านเศรษฐกิจ/รายได้ ภาวะทางเศรษฐกิจในสังคมส่งผลกระทบต่อความไม่แน่นอนของของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ 6. ด้านครอบครัว วัฒนธรรมของคนในครอบครัวอาจทำให้เกิดการกดดันหรือคาดหวังให้กับลูกหลานในรุ่นต่อไปในการขึ้นมาประกอบอาชีพสามล้อถีบ 7.ด้านนโยบายทางการเมืองภาครัฐ/จังหวัด การดูแลของรัฐหรือจังหวัดยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงสำหรับการดูแลช่วยเหลือกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ รวมไปถึงนโยบายหรือสวัสดิการที่ยังไม่ได้รับอย่างทั่วถึงจึงอาจทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่ยุติธรรม

จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เงื่อนไขทางสังคมที่ส่งผลต่อผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบทั้งทางตรงและทางอ้อม การปรับตัวของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพสามล้อถีบ วิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ และมุมมองทัศนคติ ค่านิยมของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบที่มีต่ออาชีพของตนเอง ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบสะท้อนให้เห็นถึงความยึดมั่นในการประกอบอาชีพสามล้อถีบ เพราะ

ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในสังคมไปไหนทิศทางใดหรือการถูกแทรกแซงเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบบางคนยังยึดมั่นที่จะประกอบอาชีพสามล้อถีบเป็นอาชีพหลักและไม่คิดที่จะเลิก เนื่องจากความรักความผูกพันที่มีต่ออาชีพสามล้อถีบมาอย่างยาวนาน แต่ถ้าหากไม่มีผู้โดยสารใช้บริการสามล้อถีบ อาจเกิดผลกระทบให้กลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบเลื่อนรางจางหายลดน้อยลงไป ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทำงาน ควรดูแลและหาแนวทางในการช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพให้ดีขึ้น

ดังนั้น พลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลกมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy's Adaptation Model) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ คือ การปรับตัวระหว่างบุคคลและสภาพแวดล้อม การปรับตัวของคนเมื่อมีเหตุการณ์หรือมีการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในชีวิต (ทั้งภายนอกและภายใน) โดยการปรับตัวเป็นกระบวนการและผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีความคิดและความรู้สึกจากการใช้ความรู้ทางปัญญา การปรับตัวให้กลมกลืนเข้ากับสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวให้มีชีวิตรอดในสภาพแวดล้อมได้ ส่งผลให้บุคคลที่มีการปรับตัวแสดงพฤติกรรมปรับตัวออกมาได้ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาระหว่างกัน จากการศึกษา ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 2 คน พบว่า การปรับตัวของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบมีความสอดคล้องกับรูปแบบพฤติกรรมปรับตัว 4 ด้านในทฤษฎีการปรับตัวของรอย (จันทร์เพ็ญ สันตวาจา และคณะ, 2556) ดังนั้นการปรับตัวและคงอยู่ของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบเกี่ยวข้องระหว่างคนและสภาพแวดล้อม แต่อาจขึ้นอยู่กับข้อจำกัดหรือเงื่อนไขทางสังคมบางประการ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “พลวัตการปรับตัวและคงอยู่ของการประกอบอาชีพสามล้อถีบในจังหวัดพิษณุโลก” เพื่อให้การศึกษาครั้งต่อไปจะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.เสนอให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก ช่วยสอดส่องดูแล ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 2.เสนอให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลกหรือหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน มีการจัดประชาสัมพันธ์สำหรับกลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ
- 3.เสนอให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิษณุโลก จ้างเหมากลุ่มผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบเข้าร่วมในการเปิดงานตามเทศกาลต่างๆของทางจังหวัดพิษณุโลก
- 4.เสนอให้สถาบันการศึกษาในเขตอำเภอเมืองจังหวัดพิษณุโลก จ้างเหมาผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบเข้าร่วมในการเปิดงานตามกิจกรรมต่างๆของทางสถาบันการศึกษา
- 5.เสนอให้ประชาชนทุกคนในสังคมปรับทัศนะเกี่ยวกับความเก่าแก่ของยานพาหนะ (รถสามล้อถีบ) รถสามล้อถีบมีลักษณะเก่าแต่ยังสามารถใช้งานได้ปกติ

6.เสนอให้ประชาชนทุกคนในสังคมปรับตัวที่ตนจะเกี่ยวกับความสงสารที่มีต่อผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบยังมีกำลังในการปั่นและสามารถปั่นรับ-ส่งผู้โดยสารได้เป็นปกติ

ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

1.ควรศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบแต่ละคน เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบบางคนมีทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม

2.ควรศึกษาความปลอดภัยกับสภาพแวดล้อมของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบ

3.ควรศึกษาวิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบช่วงเวลากลางคืน มีการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

ธัชกร ภัทรพันปและณัฐสุภา จิวศิริวานนท (2560). *แนวทางการยกระดับรายได้ที่ยั่งยืนของผู้ประกอบอาชีพ*

สามล้อถีบในจังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

นิศาชล ภูมิพื้นผล (2559). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคงอยู่ของพนักงาน กรณีศึกษาบริษัทเดลแม็กซ์แมชชีนเนอรี่*

จำกัด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

วศิน ปัญญาวุธตระกูล และ อภิลิทธิ์ ปานอิน. (2558). *สัณฐานแห่งชีวิตของคนถีบสามล้อเมืองพิษณุโลก : พิษณุโลก*

: มหาวิทยาลัยนเรศวร

ศุภกิจ วรรณรัตน์ (2553). *คุณภาพชีวิตของผู้ประกอบอาชีพสามล้อถีบในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก*. พิษณุโลก :

มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สุชัยญา เหนือเมฆ (2560). *การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ*

อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส. จังหวัดนราธิวาส : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เทพชู ทับทอง (2545). *ยานพาหนะทางบกสมัยคุณตา (ออนไลน์)*. สืบเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2565, เข้าถึงได้จาก

<https://autoinfo.co.th/article/51396>.

เบญญาพัชร วันทอง (2565). *วิชา PGED 311 จิตวิทยาบุคลิกภาพเกี่ยวกับแนวคิดการปรับตัว*. คณะครุศาสตร์.

พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.